

Taube, sjömansvisor och svenskhet

"En sjöman älskar havets våg...", men än mer älskas sjömansvisorna av svenska folket. De hade en rungande glansperiod under första delen av 1900-talet och påverkade grundligt synen på oss själva och vad det innebär att vara svensk. Historiker Henrik Arnstad har tittat närmare på det unika med våra svenska sjömansvisor och hur de påverkat oss.

Text: Stefan Iwanowski

DEN SVENSKA sjömansvisetraditionen kanske började med Ålandsvisan, den som börjar "en sjöman älskar..." och som publicerades redan 1875. Men det var med Ernst Rolfs insjungning på Grammofon av Evert Taubes debutalster, visan om Karl-Alfred och Ellinor, som stormvågen kom. Visan publicerades som dikt 1918, i tidskriften Söndags-Nisse (1862-1924), som hade den förklarande undertiteln "Illustrerad Veckoblad för Skämt, Humor och Satir". Vare sig visans innehåll eller publiceringen var någon slump.

Taube hade trots rekommendation från självaste prins Eugen, av sin far, sjökaptenen och fyrmästaren Karl Gunnar Taube, nekats att påbörja studier vid Konstakademien i Stockholm. Som familjetraditionen bjöd, och för att komma hemifrån, gav sig då den 17-årige Evert ut till sjöss. Konstnärsdrömmarna var intak-

ta, men efterhand något mer inriktade på prosa och poesi. Olika tidningar mottog hans alster och några publicerades. Men utan några ovationer.

ÅTER I SVERIGE 1915, försörjde han sig som besättningsman på olika kappseglingsbåtar runt Bohuslän, vilket gav upphov till både artiklar och illustrationer som sändes till Göteborgs Sjöfarts- och Handelstidning. Ännu inga ovationer.

Till hösten samma år kom han till Stockholm där han snart blev god vän med tidens store humorist, folkskildrare, medlemmen i Svenska Akademin Albert Engström. Denne mentor hjälpte sin tilltänkte svärson (Taube var under en tid förlovad med Engströms dotter Malin) med både tips och möjlig-

het att sälja sina alster till de etablerade tidningarna. Inte minst till Engströms egen tidskrift Söndags-Nisse. Här debuterade alltså Taube som poet med dikten Karl-Alfred och Ellinor. Nu blev det ovationer.

Taube hittade en passande traditionell engelsk melodi, gjorde ett eget arrangemang och började i mindre sammanhang uppträda med den. Men det var när den mäktiga populära estradören Ernst Rolf sjöng in den på gram-mofonskiva i valstappning 1920, som det tog verklig fart. Både för Taube och sjömansvisetrenden.

Året efter gjorde Evert Taube sina första grammo-fonin-sjungningar. Skiv-industrin vaknade

"1915 försörjde sig Evert som besättningsman på olika kappseglingsbåtar."

och sedan följde den ena efter den andra av dåtidens sångare och viskonstruktörer efter med visor om

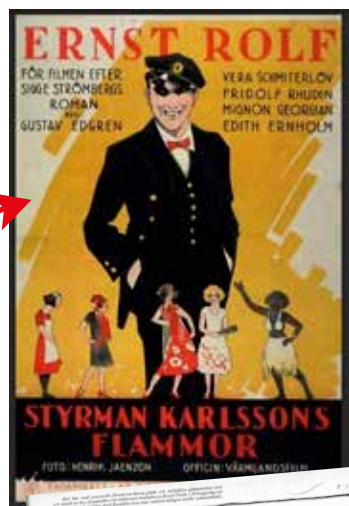
livet på sjön i olika varianter. Ända in till början av 1960-talet blev visor med sjömän och "böljorna de blå" stora kommersiella framgångar som också formade synen på oss som svenskar.

HENRIK ARNSTAD – historiker och författare – har tittat närmare på detta svenska fenomen i en spännande studie vars engelska titel är *Swedish sailor songs, popular culture and maritime national identities, 1918-1960*.

Den beskriver hur den svenska sjömansvisan blev så populär bland allmänheten att den förändrade vår bild av vad det är att vara "typiskt svensk". Från en nationalism med sitt ursprung kring i Dalarna – till en maritimt präglad nationalism inspirerad av liv och miljö i Bohuslän och Roslagen.

– Jag har ju forskat på och skrivit om mycket annat, ofta om politik och nationalism. Men under en tid studerade jag marin-

Ernst Rolf var den som satte fart på vurmen för sjömansvisor. Han hade ett flertal visor och kupletter med sjömanstema på repertoaren liksom sjömanskostymer i i teatergarderober.

Evert Taube var god vän med de flesta i seglararistokratin och populär gäst i sittbrunnarna i såväl Marstrand som Sandhamn. Här ombord Sten Westerbergs nybyggda 10m R-yacht Westa II, med lutan i hand och publiken i sitt grepp. Foto: Sjöhistoriska Museet

historia på universitetet och jag är uppväxt med en pappa som älskade Taube och ofta spelade hans musik. Dessutom har jag båt själv, berättar Henrik. Det egna båtägandet började med en spontaninhandlad Stor Triss i vilken hela familjen stuvades in och begav sig på långturer. Så småningom blev det en Ohlson 22, följt av en Tur 84. Nyligen byttes den mot en Comfortina 32, med vilken familjen i sommar ska segla till Skottland.

ARNSTAD FRAMHÅLLER DET unika i den svenska sjömansvisetraditionen. Sjölivsvisor finns överallt där det finns visor och närhet till sjöar och hav. Men med Sverige som enda undantag, är det fråga om yrkesvisor och kretsar kring livet för fiskare, sjömän och andra som arbetar på eller i anknytning till sjön. Som exempel är brittiska shanties till exempel yrkesvisor som ofta anknyter till det marina och militära och

med rytmen som underlättar det tunga arbetet.

Men i Sverige pumpade skivbolagen ut kända sjömansvisor i mängd och såg att intresset bara ökade i takt med att de sjömansklädda artisterna besökte sjölivet.

Taube hade ju själv många års erfarenhet av yrkeslivet till sjöss och använde sig av dessa erfarenheter vid diktandet. Den övriga visproducenterna med namn som Jules Sylvain, Karin Juel och Johnny Bode är betydligt glittrigare och saknade helt sådana erfarenheter. Undantaget är Lasse Dahlqvist som hade varit varvsägare och sjöman, både på ång- och segelfartyg (med två Kap Horn-rundningar). Men i sin visdiktning flyter han hellre i den lättviktiga strömmen.

Artisterna som framförde alstren förstärkte den soliga bilden. Åke Söderblom, Sickan Carlsson, Sven-Olof Sandberg, Harry Brandelius, med många fler, satte sin leende prägel på det redan positiva innehållet. Även fritidsbåtsskepparen Jussi Björling lämnade ett ståtligt bidrag till många sittbrunnssångares glädje.

DE SVENSKA SJÖMANSVISORNAS kommersiella gångbarhet var naturligtvis den största

Lasse Dahlqvist var liksom Evert Taube erfaren sjöman till skillnad från de flesta som knåpade ihop sjömansvisorna under dess guldålder. Innehållet handlade ändå mer om vackra flickor och vita segel, än om slit och hiva ankar.

Omslaget till Sång under segel passar väl in i den rådande sjömansvisetrenden. Innehållet är däremot sjökaptainen Sigurd Sternvalls småilska uppgörelse med alla som snodde ihop sjömansvisor utan att själva varit på sjön.

Evert Taubes repertoar är ju synnerligen rik och innehåller mycket sjöanknutet varav somt är inspirerat av egna erfarenheter till sjöss. Vals ombord är visserligen en lättäm historia, men Steam/Ship Australic som nämns inledningsvis var den ångare Evert första gången mönstrade på som 17-åring och där han fick slita hårt i pannrummet.

anledningen till den stora produktionen under så många år. Men Evert Taubes inflytande ska inte underskattas. Han tog personligen plats i den svenska båtkulturen. Som medlem i KSSS, hängiven Folkbåtsägare/seglare och mycket god vän med sin tids inflytelsrika storheter i seglarkretsar – som Sven Salén, Erik Åkerlund, Carl von Schewen, Wallenbergare med fler – var han flitig underhållare både i sittbrunnar, på fester och i båtvärldens publikationer och på scenerna. Därigenom bidrog han till att etablera och befästa sjömansvisorna i båtkulturen, och båtkulturen till vistraditionen.

ETT ANNAT SPÅR i Arnstads studie rör nationella identiteter i sjömanssångerna, det vill säga hur "det svenska" gestaltas i förhållande till "det främmande". I Taubes debutvisa Karl-Alfred och Ellinor är det två främlingar från Australien som försöker lura och råna den hederlige och aningslöse svenske Karl-Alfred. Men han är både smartare och starkare och klarar sig lätt ur knipan. Och i Balladen om Gustaf Blom berättas om den svenske ärlige, maskuline svenske sjömannen som nästlas av den oärliga, svarta kvinnan som stjal hans pengar

och föder honom två icke-vita barn. Men det tredje barnet är vitt och därför tar han det med sig när han lämnar kvinnan.

(Att detta speglar sin tid, både faktiska omständigheter och fördomar, är helt klart och till diktarens försvar måste sägas att han under sin senare diktning frångår de rasmässiga fördomarna och ofta tog ställning för kvinnorna och låter dem representera civilisation, bildning och kultur i kontrast till en manlig värld av krig och brutalitet.)

Taube var dock (dessvärre) ingalunda ensam om en skev syn på "oss" och "dem". Man skulle snarare kunna påstå att det är en del av "sjömansvisornas universum", sådan den såg ut under den tidiga delen av förra seklet.

I BÖRJAN AV 1960-talet var sjömansvisevägen lagt sig. Kanske hade det med det ökade resandet utomlands och ändrade vanor att göra. Förmodligen också med den nya vågen från England, med pop och rock och nya idoler. Men med kanske lite nya insikter kan vi fortsätta att sjunga om Jungman Jansson och fylla på med lalala, där orden fattas oss och både Håkan Hellström och Miriam Bryant vårdar ju traditionen! ☺